

Penningen, kunst en definities

Een aardige eigenschap van een penning is dat hij stof geeft tot nadenken. In dit opzicht is het Geelen-object van de Vereniging voor Penningkunst (VPK) geslaagd. Aanvankelijk was ik verontrust door deze zoveelste poging om de penningliefhebber op het verkeerde been te zetten, maar het artikel van Lucie Nijland in *De Beeldenaar* 2008-5 heeft dit object voor mij begerenswaardig gemaakt. Al was het maar vanwege de band die mijn vrouw en ik hebben met het Textielmuseum. Bovendien houden wij van washandjes. Echter, gaandeweg vraag ik mij steeds vaker af wat het begrip penningkunst nog betekent, met of zonder washand-verpakking. Ik kan minstens vijf functies bedenken voor een penning:

- voor een bepaalde gelegenheid uitgegeven (een herdenkingstaak)
- als spotpenning of aanklacht
- als erbetoon voor een persoon
- als gift
- puur ontworpen uit (artistiek) genoegen.

En er zijn zeker meer functies te bedenken. Met gepaste dankbaarheid zie ik de penningen die ik zelf mocht ontvangen uit erbetoon, waaronder de *Holst-penning* ontworpen door Jos Reniers. Hiermee wil ik aangeven dat een penning kan dienen als eerbewijs en tegelijkertijd ook kan zorgen voor het genot van een zekere artistiekeit. Deze combinatie is echter betrekkelijk zeldzaam.

De belangstelling voor de penning verschoof bij mij gradueel. Mijn aanvankelijke visie op de penning als 'verkrijg-object', belemmerde deze te zien als een 'aankoop-object'. Mijn vrouw en ik bezoeken regelmatig rommelmarkten, vlooienmarkten en brocantes en daar zie

je altijd wel een paar penningen liggen. Meestal fantasieloze plakjes die uitge-reikt worden als iemand bijvoorbeeld 30 jaar in dienst is geweest van *Electricité de France*, om maar een neutraal voorbeeld te noemen. Het gaf ons nooit aanleiding zoiets te kopen, hoe laag de prijs soms kon zijn. Dat veranderde toen we op een keramiekmarkt toevallig bij een handelaar een aantal penningen zagen liggen van Guus Hellegers, Frank Letterie en Theo van de Vathorst.

We kenden deze namen van beeldhouwers en de penningen vielen tussen het grauw meteen op. We kochten er één. Een half jaar later stond dezelfde handelaar er weer en we kochten weer een penning. Toen was onze collectie naar ons idee wel compleet. Wij hadden de penning dan wel als artistiek voorwerp ontdekt, maar net zomin als wij verzamelingen aanleggen van keramische zoutvaatjes (soms zeer kunstzinnig) of van andere objecten, zo waren we dat evenmin van plan met penningen.

HENK VAN DER VORST

*Uitreik-penning:
Francqui-penning*

Herinneringspenning:
Mercator-penning
door Theo van de
Vathorst

Maar hoe gaat dat? We hadden behoorlijke belangstelling voor beeldhouwkunst en het viel ons sedertdien op dat menig beeldhouwer ook zeer bekwaam penningen had gemaakt: Joop Hekman, Eric Claus, Tony van de Vorst, Fons Bemelmans, Piet Esser, Francesca Zijlstra, enfin u kent ze als penningliefhebber natuurlijk allemaal. En zo ontstond onze belangstelling voor de penning als te verwerven kunstobject voor een collectie. Net zoals je grafiek kunt aanschaffen uit artistiek oogmerk.

Zonder dat we ons daar destijds van bewust waren, verschoof onze aandacht zo van de 'verkrijg-optiek' naar de 'aankoop-optiek'. De laatste op basis van de door onszelf beoordeelde artistieke kwa-

liteiten. Je merkt dan alras dat er organisaties bestaan op penninggebied: de Vereniging voor Penningkunst en het Koninklijk Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Zelfs is er een periodiek dat de belangstelling voedt: *De Beeldenaar*. Zoals we gemerkt hadden zijn er verschillende gezichtspunten mogelijk voor de aandacht voor de penning en na een tijd rijst de vraag op welke wijze een penningvereniging de belangen van de belangstellende kan dienen. En vooral: vanuit welke optiek? Dat is een lastige vraag, want om de zaak nog gecompliceerder te maken: er zijn verschillende doelstellingen mogelijk. Bijvoorbeeld het aanleggen van een penningkabinet uit historische belangstelling, op basis van een thema of op een enkele kunstenaar of groep. Een per definitie kleine vereniging zit daarmee in een lastig parket. De penning is immers slechts een in kleine kring bekende kunstuiting met dikwijls een lage marktwaarde en soms een gunstige verzamelwaarde. Inmiddels zijn vele traditionele penningmakers gestopt vanwege ouderdom en zijn andere makers en vormen van kleine kunstobjecten tot wasdom gekomen. De laatsten willen hun werk soms tot de penningkunst rekenen en dat moet ingepast worden in de collectievorming van soorten liefhebbers en op de verzamelaarsmarkt. De vraag rijst dan hoe een vereniging de vele doelgroepen moet bedienen en welke middelen ze daartoe kan aanwenden.

Als je bijvoorbeeld kijkt naar *De Beeldenaar*, zie je zelden artikelen over penningen van historisch belang, over buitenlandse penningen of over thema's in de penningkunst. Je ziet wel regelmatig recente penningen en voorwerpen die daar door hun makers toe gerekend willen worden. Verder staan er jaarlijks de jaar- en inschrijfpennings van de VPK in. Naar mijn smaak ligt het accent van de artikelen nogal zwaar op de verlegging van de begrenzing van het medium en het vak. Ook de door mij verzorgde

Gandhi-penning door
Joop Hekman

rubriek 'Penningnieuws' ontkomt daar niet aan, al probeer ik wel een zekere balans te vinden tussen de stromingen die steeds verder verwijderd raken van elkaar en de penningkunst als herkenbaar ambacht.

Natuurlijk rijst bij mij net zo goed de vraag: hoe word ik zelf als collectionneur met mijn smaak bediend? Ik denk dat ik voor 'fraaie' penningen ga. Ik koester het gegeven dat de VPK onze samenleving met een collectie penningen heeft verrijkt, waarvan vele zeer prachtige. Met genoeg heb ik een tijdje geleden in het Museum Beelden aan Zee de volledige collectie nogmaals bekeken. In het bijzonder de oudere exemplaren die je niet zo veel ziet en de inschrijfpenningen die minder populair waren.

Als je in contact komt met penningverzamelaars zie je voor een groot deel steeds dezelfde penningen. Voor mij zijn dan alleen die penningen interessant die ik nooit eerder zag of die ik zelf niet bezit, maar wel had willen hebben. In dat licht scoort de VPK als bron voor de aanvulling van mijn collectie de laatste jaren niet hoog. Je kunt naar eigen smaak en voor vrijwel elke beurs tal van aardige penningen kopen: bij kunstenaars, bij galleries, op verzamelaarsmarkten, tijdens munt- en penningveilingen en via het internet. Daarmee is een vereniging die twee penningen per jaar uit geeft in een grote oplage nauwelijks in staat te concurreren. Als ik bovendien de aantrekkelijkheid van de recentere VPK-uitgiften analyseer, moet ik bekennen dat ik me regelmatig afvraag of de vereniging nog wel de penningkunst zelf bedient. De keuze voor opdrachtverstrekking aan een kunstenaar die op een ander terrein bekendheid geniet, lijkt belangrijker geworden dan de garantie voor een vakkundig resultaat op een echte penning. Dat leidt meestal niet tot rond en plat, om het maar kort door de bocht te formuleren. Alsof het een handicap is dat het in een rondje moet. Bij de zogeheten echte (traditionele) pen-

*Historische penning:
C.F. Gauss*

ningen vraag ik me af hoe het aangeboden zich verhoudt tot dat wat ik toch al ruim op de markt aantref. Ook dat valt niet best uit. Het is dus eigenlijk nooit goed wat de VPK doet.

De penning van Geelen maakt de discussie rond de definitie van de penning opnieuw actueel. De vraag rijst eens te meer: wat is een penning? Als je het wat ruimer stelt, kun je je tevens afvragen: wat is kunst? Je raakt op glad ijs als je probeert dat begrip in sluitende definities te vatten en op nog veel gladder ijs als je die dan vervolgens probeert op te rekken. De in 1988 overleden controversiële Duitse kunstenaar Joseph Beuys stelde dat de beschouwer bepaalt wat kunst is en stelde bovendien dat elk mens een

*G. Jacobs van den Hof,
1930*

kunstenaar is. Aan het begin van de twintigste eeuw definieerde de Russisch-Duitse schilder Jawlenski kunst met: 'Kunst ist Mathematik'. Zeker als beroepswiskundige kan ik met beide standpunten in hun oorspronkelijkheid redelijk uit de voeten.

Hoe je het went of keert, Beuys is een fascinerende figuur. Elk zichzelf respecterend museum met moderne kunst besteedt aandacht aan hem. Om beter te begrijpen wat hij bedoelt, ben ik naar museum Schloss Moyland nabij Kleef getogen. Daar is de grootste Beuys-collectie gehuisvest: 5000 werken als ik het wel heb en 100.000 aanvullende documenten. Van de 5000 werken worden er ongeveer 1000 getoond. Beuys daagt de kijker uit en geeft hem het recht te oordelen. Door hem zelf gerechtigd en door zijn werk aangemoedigd voelde ik mij vrij zijn werk overwegend troep te vinden. Ik bedoel dit niet cynisch, want het is bepaald een prestatie als je kans ziet om de doorgaans onzekere kunstbeschuwer vaste grond onder zijn voeten te verschaffen. Het werkt bevrijdend als je zelf mag bepalen wat kunst is en alleen al om die bevrijdende ervaring is een aandachtig bezoek aan de Beuys-collectie de moeite meer dan waard. Waarbij ik uitdrukkelijk aantekenen dat mijn conclusie over zijn werk niet absoluut is, maar strikt persoonlijk.

Yin-Yang door Linda Verkaaik

Op overtuigende manier bewijst Beuys dat als je de definities van kunst voldoende oprekt, kunst een loos begrip wordt en je zelf opnieuw moet vaststellen wat voor jou kunst is. Dat brengt me vanzelf weer terug bij mijn uitgangspunt: bij de penning. In principe kunnen we alles wat de VPK uitgeeft accepteren: ieder lid beoordeelt zelf of het een penning betreft, penning gerelateerde kunst is of misschien een gewone mislukking. Komt het anders te liggen als we niet alle definities loslaten en het begrip penning iets scherper afgrenzen binnen het gebied van de kleine kunstobjecten? Is dat beter dan bij penningen voortdurend de definities op te rekken alsof er geen einde aan kan komen? Want wat hou je dan over? Daarover blijft het gissen.

Er is al veel gediscussieerd over de definitie van de penning. Piet Esser schijnt ooit opgemerkt te hebben dat een penning een penning is als de kunstenaar zegt dat het een penning is. Dat houdt de beschouwer in zijn hok en plaatst de kunstenaar op een voetstuk. De kunstenaar bepaalt namelijk wat een penning is en als de beschouwer dat niet ziet (of weigert erin te trappen volgens eigen intuïtie) dan heeft hij er geen verstand van of geen smaak (of beide). Menig kunstenaar, veelal aangemoedigd door de penningadepten zelf, probeert de grenzen van de penningdefinitie te verleggen. Maar je kunt ook denken 'aan zijn laars te lappen'. Het zou net zo goed een gevolg kunnen zijn van het feit dat die kunstenaar geen kans ziet zich binnen de regels van dit deelgebied plastisch te uiten. In dat geval ontbreekt het talent hiervoor.

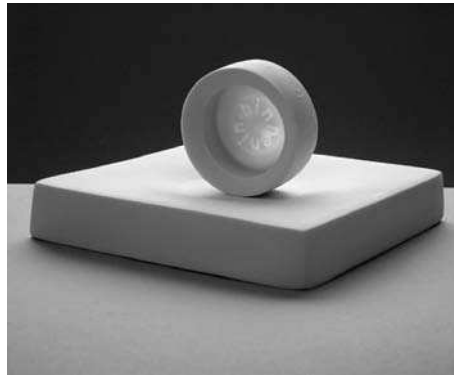
Geelen heeft de definitie van het begrip penning nu zover opgerekt dat hij daarmee, naar eigen idee, de ultieme penning heeft gemaakt. Vanuit zijn standpunt gezien, ben ik het volkomen met hem eens. De grenzen zijn zover opgerekt dat de definitie loos is geworden en eigenlijk alleen het verhaal rond

het object, volgens de opvatting van de kunstenaar óf de beoordeling van de beschouwer, bepaalt of iets een penning is. Kijk om u heen. Wees sensitief en u ziet overal penningen. Hebt u wel eens met deze frisse blik naar uw CD-verzameling gekeken, uw tandfloss doosje, het deksel van de pindakaaspot? Heeft het nog zin om zonder definities penningen te maken? Alles is er al. Dat moeten we leren doorzien en als zodanig willen benoemen. Zo nodig opnieuw uitvoeren en in een apart jasje steken. In dat soort keuzes zit kennelijk de crux.

Ik kies en bepaal zelf óf ik word gedictieerd en bepaald door de kunstenaar. Daartussen is niets. Dat lucht op. Ik voel me nu geheel vrij te bepalen wat ik een penning vind en ook om op die manier te bepalen wat ik de moeite waard vind. Aan de opvattingen van de kunstenaars, zowel van Beuys als Esser, ontleen ik slechts richting maar geen dwang meer. Ik hoop dat er nog menig voor mij aantrekkelijke penning in die vrijheid gemaakt zal worden, waarbij het wat mij betreft dan hoofdzakelijk op de gedachteninhoud zal slaan. Daarbij behoud ik mezelf een grote mate van interpretatie voor. Uiteindelijk moet het gaan om communicatie en niet om voorschriften voor interpretatie.

Wat blijft dan over van een penningvereniging? Als alle kleine objecten wel of geen penning kunnen zijn, is zo'n vereniging dan overbodig? Als je evenwel opnieuw richting probeert te zoeken binnen een meer omljnd begrip van de penning, dan kan dat een interessante exercitie worden. Heeft het nog zin om een vereniging erop na te houden, die zich inspant voor de aandacht voor de penning en voor het verhogen of hoog houden van de kwaliteit van de penning?

Ik ben daar zeker positief over gestemd. Daarin past evengoed aandacht voor vernieuwende gedachten en het aftasten van grenzen, en daarbij juich ik initiatie-

*Penning-object:
Binnenin-Buitenom
door Pauline Hoeboer*

ven als *Over the Edge* toe. Ik heb met veel belangstelling de resultaten daarvan bekeken, maar mis een serieuze evaluatie met een inbedding die zinvol is voor de penningkunst. Was het misschien achteraf geen goede keus om vrijwel uitsluitend niet-penningmakers uit te nodigen? Hoe zou een vervolg eruit zien, en, nog belangrijker, waarop is het dan een vervolg: op het resultaat of op hetzelfde initiatief? Als de gedachtegang achter een vereniging zou zijn dat de penningkunst zo snel mogelijk een koosnaam wordt voor een uitgiftebeleid van kunstzinnige objecten die overal hun wortels kunnen hebben, dan heeft zo'n club voor mij als liefhebber van de (reguliere, misschien klassiekere) penning geen betekenis. In dit verband mis ik een serieuze beschouwing over de laatste jaren van het VPK-uitgiftebeleid. Is dat voorbehouden aan auteurs in *De Beeldenaar* en moet dat dan automatisch leiden tot wederzijdse ergernis? Ik zou een dergelijke beschouwing graag zien: we zouden er veel van kunnen leren en dieper kunnen doordringen in het verschijnsel penning.

Natuurlijk moet er een VPK zijn, al was het maar voor een blad als *De Beeldenaar* en het voeren van de gemeenschappelijke belangstelling. Maar het zou geen kwaad kunnen als de VPK zich bij monde van haar leden en bestuur, publiekelijk, via dit blad bijvoorbeeld, in de discussie zou mengen over het zinvol inrichten van haar toekomst zodanig dat

Klein object (volgens kunstenaar Brockmeier geen penning)

zij een bonte mengeling van penningliefhebbers, de krijgers, zowel als de kopers, de makers, de themaverzamelaars, de historici, de traditionelen, de vernieuwers en de oprekkers en wat dies meer zij, op aantrekkelijke en adequate wijze bedient. Hoe scherp een dergelijke discussie mogelijk gevoerd zal worden, per slot bindt ons allen de belangstelling en liefde voor de penningkunst. ■

Henk van der Vorst is penningliefhebber en als redacteur verbonden aan *De Beeldenaar*.

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

de GROOTSTE numismatische vereniging in Vlaanderen

Voor het jaarlijks lidgeld krijgt U:

- **JAARBOEK**
- **DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT**
- **GRATIS TOEGANG** tot de gewone bijeenkomsten van al de aangesloten afdelingen
- **PRIJSVERMINDERING** op de toegangsprijs tot de bijzondere evenementen

Aarzel niet langer: stort vandaag nog € 11 (buiten België € 17) op rekening 000-1614677-15 van het EGMP of contacteer Hugo Vanhoudt, e-mail: vanhoudt@skynet.be

WWW.EGMP.be